

IN MEMORIAM

ПРОФ ДР. ТОМИСЛАВ КРАЉАЧИЋ (1937-1993)

Наша историографија и еснаф историчара изгубила је изузетно разборитог и пословично моралног научника и човјека. Већина његових познавалаца без обзира на национално поријекло, образовање, професију, убјеђења и логику истински га жали и тугује за њим. Ипак су највише у тузи његова многобројна честита родбина, родна Пива, растурена ратом Катедра за историју бившег јединственог Филозофског факултета у Сарајеву и еснаф историчара чији се метод научног сазнања темељи изван потреба дневне политике, политиканства, куртоазне конформистичке нарцисоидности, идеолошке мимикрије, кадровско-фамилијарне комбинаторике и малограђанштине. У породици из које потиче, био је „дарован” моралом да га нико не куне, презире и „купује”, ни за ријеч ни за дјело. Мало је било личности такве среће и таквог наслијеђеног моралног породичног капитала и у више генерација, као што је имао Т. Краљачић у родном завичају па и шире.

Сматрало се да и у шали ружно употријебљена ријеч је већ учињени гријех. Од породице и завичајне Пиве Т. Краљачића привремено је „удаљавала” школа и тежња за већим темељитијим знањем. Као и већина ђака из угледних сељачких породица у средњој школи у учитељској школи у Сремским Карловцима настојао је да оправда углед природне родитељске бистрине као и угледа школе и средине. Школу је учио у времену када се идеологизирала и логика. Посебно је осјетно да су историја и књижевност били „ускраћене” селективном фактографијом вредновањем умјетности. Његовим познаваоцима и пријатељима остаје дуг интелектуалне радозналости да утврде мотиве Краљачићевог одређења за студије на историју. У прилог овој хипотези иде факат да је као афирмисан научник пратио садржину уџбеника из историје и његовао љепоту говора као да је универзитетски професор језика. Томо гдје је могао избјегавао је туђице, којим су се бранили они који су „пречим путем” и „кадровском наруџбом”, дошли до највећих академских титула и звања. Скоро светачком мирноћом одбацивао је њихово наметање и осуде научника и културно-умјет-

ничких ауторитета као што су Слободан Јовановић, Владимир Ђорђевић, Јован Цвијић, Иво Андрић, Милош Црњански, Петар Петровић - Његош, Мехмед - Меша Селимовић, Вук Караџић и Јован Дучић. Овакав вид селекције јачао је његов стамени карактер и логику да наука захтијева жртвовање, духовни и душевни мир, изузетну радиност и систематичност као и грађанску зрелост. Био је свједок разарања патријархалног морала од родне Пиве, за вријеме школовања у Сремским Карловцима, на студијама у Сарајеву и да је „конформизам хомо дуплекса” „надгорњао” истинске вредности етике и народне људскости. Уклањао се од таквог „соја људи”, боравећи у историјским архивима и учећи језике великих европских народа који су обиљежили епоху савремене европске цивилизације. Свој научни искорак почео је Т. Краљачић проучавањем Српске радикалне странке у Босни и Херцеговини за вријеме кризе југословенског грађанског парламента 1924. године. Овај проблем Краљачићу је „отворио очи” да је дотадашња историографија била идеолошки преоптерећена хипотеком политике. У то вријеме Никола Пашић и његова странка били су анатемисани и етикетирани епитетима „жуте штампе” католичког отровног царског двора у Бечу и Коминтерне којима је југословенска држава и српски народ у великом предмет омаловажавања. Због огромног политичког ауторитета Н. Пашића и великог страначког бирачког тијела и захтјева Радићевог сепаратизма приписано је и странци и народу епитет „великосрпство.” Оно је било и хипотеза за сав народ српски. Пашић је тражио компромисе стрпљење разум и мудрост како би се избјегла малограђанска декаденција, отуђени елитизам, сепаратизам и персонална нарцисоидност. Од Н. Пашића Т. Краљачић је као историчар научио два битна обиљежја, да је пут до истине трновит и тежак и да се архивски материјал користи и тумачи начелима историографије коју је „зацртао” Арнолд Тојнби.

Краљачић је свој највећи научни зенит постигао монографијом „Калајев режим.” Имао је срећу да се „пече” на проучавању проблема који су захтијевали дугогодишњи рад, истраживања у многобројним архивима, солидно познавање њемачког и мађарског језика као и историографије од њених зачетака и опус барона и историчара о српском народу др Бењамина Калаја. Калај је био успјешан политичар и историчар. Истина Калај је био политичар „гашења пожара” али и мајстор комбинаторике. Вредност Краљачићевог дјела „Калајев режим” је све већа што вријеме одмиче. Ријетка су таква остварења у нашој историографији.

Т. Краљачић уз благодет узорног ментора проф. др Милорада Екмечића „мјерио је” научне историографске радове и процесе који су тумачени у тим радовима. На примјеру Османске империје о пореском систему дата је историчарима и државницима - политичарима универзална порука: „Тамо гдје не функционише порески систем и гдје држава не почива на раду, тај систем нужно мора пропасти.” И ментор и „ученик” су ипак дошли до закључка да „моделарска паралелна југос-

ловенска историографија је погубнија и научно неморалнија од Калајеве практичне политике и његовог научног опуса о српском народу. Ријетки су историчари као Т. Краљачић који је поштован и уважаван и од оних чије су тезе супротне његовим. То је остварио коришћењем архивског материјала користећи факта филигранском прецизношћу дајући судове пред лицем историографије. Знао је да пред „јатом униформисаних подобних главосјековића”, због тајнобијевског приступа у историографији није био миран ни на сарајевској улици па ни у скромном стану. „Непожељне” није тако цензурисао ни барон Калај, иако је духовну и душевну снагу „српства” боље познавао од Краљачићевог дјела. „Подмићивање”, од „повијуша” и лапидарно хваљење „непожељног” - Т. Краљачић је прећутно одбијао или формално саслушавао. Био је свједок „погромаштва” према Селимовићевом „Дервишу и смрти”, изреченој анатеми у „Горском вијенцу” и Екмечићевом дјелу „Историја Југославије” и обимном дјелу „Ратни циљеви Србије.” Његова реакција била је захтјев о потреби отрежњења у науци. Сви његови радови указују на трагедију свих политичких миграција, грађанских ратова, вјерске и политичке нетолеранције. Својем народу указао је на Ћосићеву и Црњанског опоруку да се идеолошки не дијели и сели због лоших политичких процјена и „рђавих” савезника. Прерана смрт онемогућила га је да заврши миграције Пиве које су биле честе и бројно велике.

Мр Милан Бојовић